

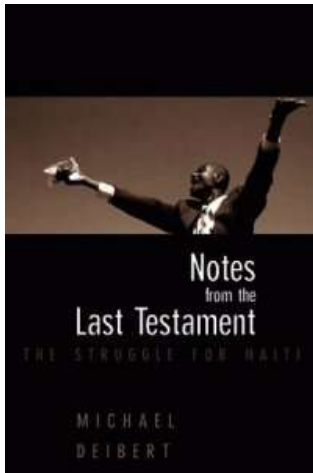
BOEKBESPREKING

Notes from the last testament (2005) Michael Deibert

Damming the flood – Haiti, Aristide, and the politics of containment (2007) Peter Hallward

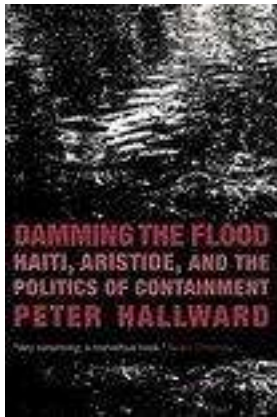
The prophet and the power – Jean Bertrand Aristide and the international community (2007) Alex Dupuy

Twee keer was Jean-Bertrand Aristide president van Haïti. Van 1991 tot 1996 en van 2001 tot 2004. Zijn eerste ambtsperiode werd na negen maanden onderbroken door een militaire staatsgreep, die voor hem een periode van drie jaar ballingschap inluidde. Na terugkeer in 1994 restte hem nog maar goed anderhalf jaar. In deze periode verwezenlijkte hij zijn belangrijkste wapenfeit: de afschaffing van het leger (1995). Ondanks pressie vanuit zijn aanhangers om aan de macht te blijven en de verloren drie jaar in te halen, accepteerde Aristide de afspraken die hij met de internationale gemeenschap had gemaakt over de overdracht van zijn functie in 1996. In 2001 werd Aristide voor de tweede keer president. Drie jaar later - op 29 februari 2004 - verliet hij op dringend advies van de Verenigde Staten, onder dwang zegt hij zelf, Haïti.

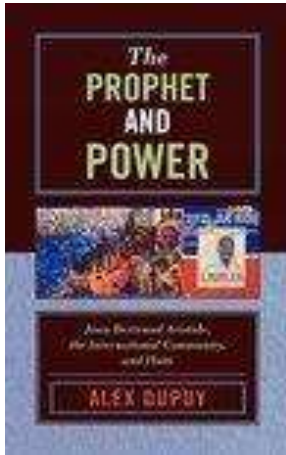

Weinig sympathie voor Aristide is te vinden in het boek *Notes from the last testament* van journalist Michael Deibert. Het boek is een journalistieke reportage over de situatie op Haïti ten tijde van vooral Aristide's twee ambtsperiode. Als een correspondent doet Deibert verslag van de dingen die hij ziet en hoort: aansprekend en ook vermoeiend breedsprakig (400 dichtbedrukte pagina's tekst vragen erg veel doorzettingsvermogen) waarbij hij naast eigen gesprekken en waarnemingen uitgebreid ruimte geeft aan meningen zijn gesprekspartners en aan informatie uit het Haïtiaanse 'teledyol'-circuit, dat wil zeggen: geruchten en roddels Deibert richt zijn aandacht vooral op het straatgeweld en de rol die allerlei bendes uit de sloppenwijken hierin hadden. Deze bendes - in de volksmond 'chimères' (schimmen) genoemd - stonden volgens tegenstanders van Aristide in dienst van

diens regering om de bevolking onder de duim te houden en tegenstanders uit te schakelen. Deibert gaat mee in deze visie op de 'chimères' en concludeert dat Aristide hiervan niet alleen op de hoogte moet zijn geweest, maar ook de kwade genius erachter was. Hij is de democratische weg helemaal kwijtgeraakt, en van een vriend een vijand van het volk geworden. Kenmerkend voor zijn boek is dat hij nergens met harde bewijzen komt dat Aristide direct of indirect betrokken is geweest bij deze bendes. Deibert komt niet veel verder dan het beschrijven van inderdaad weinig smakvolle situaties – of van datgene wat volgens anderen, in de meeste gevallen politieke tegenstanders van Aristide, gebeurd is – om dan tot de slotsom te komen dat, omdat Aristide president was, hij dit geweten en geautoriseerd zal hebben.

Het krachtige van het boek dat zich recht tegenover *Notes from the last testament* plaatst, is dat het aantoont dat er zelden in de geschiedenis van Haïti een periode is geweest waarin zoveel persvrijheid en vrijheid van meningsuiting was, en waarin het aantal op het conto van de regering te schuiven schendingen van de mensenrechten zo laag was als tijdens de ambtsperiodes van Aristide. *Damming the flood – Haïti, Aristide, and the politics of containment* heeft een duidelijke boodschap. De Brit Peter Hallward heeft een boek geschreven om de demonisering van Aristide tegen te gaan. Hallwards boodschap is dat Aristide's tweede ambtsperiode systematisch is ondermijnd door een relatief kleine groep van politieke tegenstanders verenigd in de Convergence Démocratique (CD), de welvarende elite die in Aristide een gevaar zag voor hun eigen belangen, en door met name de Verenigde Staten die absoluut van Aristide af wilden, en daarin later ook volop gesteund werden door Frankrijk en Canada. Het was de bedoeling om de Lavalas-beweging van Aristide (Lavalas is het creoolse woord voor een watervloed) in te dammen. Hallward noemt vier tactieken die uiteindelijk geleid hebben tot de val van Aristide. Het in twijfel trekken van de legitimiteit van de regering was een eerste tactiek. Vanaf de presidents- en parlementsverkiezingen in 2000 werd alles in het werk gesteld om het beeld op te roepen van oneerlijke verkiezingen en van een president en een regering die zich bezig hielden met ondemocratische praktijken. Het koppelen van het optreden van de 'chimères' aan Aristide hoorde daar ook toe. De internationale media volgden grosso modo deze lijn. Als gevolg hiervan hadden internationale organisaties een goed argument in handen om de regering financieel droog te leggen: de tweede tactiek. Veel toegezegd geld ging niet naar de regering, maar naar niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en allerlei groepen, waarvan er velen een anti-Aristide agenda hadden. De regering kon daarom veel van haar sociaal-maatschappelijke hervormingen maar mondjesmaat uitvoeren. De derde tactiek was van politieke aard. De politieke en maatschappelijke oppositie – die volgens verkiezingsuitslagen slechts een fractie van de bevolking vertegenwoordigde – verenigde zich in de Convergence Démocratique (CD) en de Groep van 184. Ondanks herhaaldelijke pogingen tot toenadering van de kant van Aristide weigerde de CD iedere vorm van samenwerking. Zij hadden – en Hallward citeert volop hun eigen woorden – maar een optie: Aristide eruit via de voor- of achterdeur. De beide bewegingen kregen steun vanuit de VS. Tenslotte - de vierde tactiek - steunden de VS en de CD achter de schermen de opkomst van een rebellenleger, bestaand uit voormalige militairen en beruchte macoutes. Opererend vanuit de Dominicaanse Republiek zorgden invallen van deze rebellen voor veel onrust en chaos. Toen bleek dat de regering van Aristide niet zwichtte onder de financiële, massamediale en politieke druk kreeg het rebellenleger de ruimte om Haïti binnen komen. Dit leidde uiteindelijk tot het vertrek van Aristide: een vertrek dat er alle schijn van heeft gedwongen te zijn geweest. *Damming the flood* is een overtuigend boek. Toch laat het boek een wat onbevredigend gevoel achter. Aristide lijkt wel erg weinig blaam te treffen. Hoewel Hallward in het voorwoord aangeeft dit niet te beogen, geeft het boek de indruk dat Aristide een heilige is die omringd werd door honden die hem probeerden te verscheuren. Schaduwkanten van Aristide en zijn Lavalas-beweging – machtsmisbruik en corruptie van Lavalas-mensen - worden wel genoemd, maar vervolgens snel afgedaan als bijverschijnselen.

The prophet and power is een diepgravend boek dat qua visie op Aristide het midden houdt tussen dat van Deibert en Hallward. Waar er twee vechten, hebben er twee schuld, lijkt het eindoordeel van Dupuy te zijn. Hij steekt niet in op eerherstel van Aristide, zoals Hallward, maar je vraagt je na het lezen van zijn studie wel af of Aristide eigenlijk wel een eerlijke kans heeft gehad. Het eigene van Dupuy schuilt daarin dat volgens hem Aristide als president gefaald heeft, maar dat hij niet alleen schuldig is aan het drama dat zich afgespeeld heeft op Haïti. Dupuy vindt het tweede presidentschap van Aristide rampzalig op alle fronten – politiek, economisch en sociaal. Hij wil dit echter niet alleen Aristide in de schoenen schuiven. Ook de hele oppositie - in al zijn verdeeldheid en gerichtheid op het omverwerpen van Aristide - en de internationale gemeenschap zijn

hier verantwoordelijk voor. *The prophet and power* noemt het verhaal van de opkomst en ondergang van Jean Bertrand Aristide een bedroevend drama in twee bedrijven, waarin de hoofdpersoon twee verschillende mensen lijkt te zijn. Verarmde boeren op het platteland en verpauperde sloppenwijkbewoners in de steden hadden hun hoop op hem gesteld. Hij symboliseerde het nieuwe Haïti en bracht hoop op democratie en een beter leven. Na de militaire staatsgreep in 1991 bleven ze naar hem uitzien en stonden ze te juichen bij zijn terugkeer drie jaar later. Maar de Aristide die terugkwam, was niet meer de Aristide van voorheen. Hij had volgens Dupuy gebroken met zijn toewijding aan een politiek gericht op het welzijn van de bevolking en koos voor het consolideren van de macht van hemzelf en zijn Lavalas-beweging. Hij deed zo hetzelfde als vele machthebbers voor hem: het monopoliseren van de politieke macht ten gunste van de eigen groep. Interessant is Dupuys visie op Aristide's persoonlijkheid en roepingsbesef. Aristide is er de man niet naar geweest om samen te werken in een georganiseerd politiek verband. De FNCD waarmee hij de verkiezingen in 1991 won beschouwde hij als voertuig om mee te kunnen doen aan de verkiezingen. Het kwam daarom al snel tot een breuk met de politici uit deze groep. In 1997 vond er op dezelfde wijze ook een breuk plaats met de leden van de Organisation Populaire Lavalas (OPL). Aristide ging vervolgens verder met de Fanmi Lavalas groep. Hij beschouwde zichzelf als de spreekbuis van het volk. Dupuy: "Hij ervoer dat het profetische volk hem en de Lavalas beweging hadden geroepen tot een historische taak die alleen zij konden vervullen." Zijn kandidatuur zag hij als een messiaanse missie. Dupuy meent – met Deibert – dat Aristide zich op het verkeerde pad heeft begeven door in zee te gaan met de 'chimères'. Omringd door politieke tegenstanders en een politie en presidentiële veiligheidsdienst waar hij niet op kon vertrouwen, zou Aristide zijn toevlucht hebben genomen tot gewapende pro-Lavalas bendes uit de sloppenwijken van de grote steden. Volgens Dupuy heeft dit hem uiteindelijk de kop gekost toen de bendes (startend in Gonaïves) zich tegen hem keerden. Opmerkelijk is wel dat Dupuy toegeeft dat het niet duidelijk is hoe Aristide precies betrokken is geweest bij de 'chimères'. Dupuys boodschap door het hele boek heen is dat de politieke oppositie, verenigd in de Convergence Démocratique, en de maatschappelijke oppositie van de Groupe 184 evenveel blaam voor de hele situatie treffen als Aristide. Dupuy citeert uit een krantenartikel: "99 procent van het oppositieprogramma bestaat uit het haten van Aristide."

Tenslotte: heeft Aristide de allure van een dictator à la Duvalier gekregen? Dupuy vindt van niet. Hij noemt drie redenen:

- Aristide was eerlijk gekozen en de internationale gemeenschap erkende dat.
- Hoewel Aristide autoritaire trekken had, begreep hij dat het aan de macht komen en blijven alleen gerealiseerd kon worden via de weg van verkiezingen. Hij was zelfs in 2003 bereid geheel nieuwe verkiezingen te houden voor het parlement. De CD weigerde toen.
- Hoewel hij geweld toeliet en mensenrechten schendingen liet gebeuren, heeft hij nooit geprobeerd de oppositie fysiek te vernietigen zoals de Duvalier wel gedaan hadden, evenals de coupplegers

tussen 1991 en 1993 - en later (zoals Hallward laat zien) ook de interim regering in de periode 2004 – 2006.